‘No more losers”[1]; Over het ontwikkelen van een beweegidentiteit

In dit verhaal wil ik jullie meenemen naar toekomstige lessen bewegingsonderwijs, waarin voortdurend een dynamische herschikking van handelingen, belevenissen en gebeurtenissen plaatsvindt. Waarbij onophoudelijk beweeghandelingsdomeinen geopend en gesloten worden, voor de leerlingen evengoed als voor de docenten. Dat zijn geen lessen bewegingsonderwijs die uitgaan van een vastgelegde methode van leren beter bewegen en een goedwillende bewegingsonderwijzer die daarin de leerlingen de juiste wijze van bewegen voorschrijft en opdraagt. Het zijn lessen die aansluiten bij de conclusies uit het onderzoek van Koekoek (2020, zie: interview in dit nummer). Hij geeft daarin aan dat sociale constructies in het leerproces er veel toe bijdragen dat leerlingen een waardevolle beweegidentiteit ontwikkelen. In mijn ogen een grotere bijdrage dan leerlingen vooral te willen laten reguleren en reflecteren op hun eigen beweegvaardigheden, zoals Curriculum. nu dat als één van de bouwstenen heeft laten opnemen.

TEKST HERMAN VERVELD

Movers

In één van zijn laatste mooie bijdragen aan het VPRO-programma ‘Boeken’ (16 september, 2012), interviewt Wim Brands de Vlaamse publicist en psychoanalyticus Paul Verhaeghe naar aanleiding van zijn boek ‘Identiteit’ (2011). Aan het eind van dit boeiende gesprek zegt Verhaeghe het volgende (en ik parafraseer): een groot aantal kinderen in de leeftijd van het primaire onderwijs groeien in deze tijd op met de identiteit “ik kan het niet, het lukt me niet en kan het ook nooit leren”. Het meest gehoorde scheldwoord in die leeftijdsgroep is: *loser*. Verhaeghe stelt vast dat we tegenwoordig in onze neoliberale wereld leven met de mythe van de maakbare mens. In deze meritocratische wereld ben je zelfverantwoordelijk voor je eigen succes en wanneer dit succes op één of andere manier wegblijft, dan heb je dit ook aan jezelf te danken. Jij bent inderdaad die loser. Daarom, aldus Verhaeghe, treffen we in deze wereld ook steeds meer leerlingen aan met een etiket ADHD of een stoornis in het autistisch spectrum. Het feit dat zij moeizaam functioneren in een bepaalde setting moet toch ergens naar te herleiden zijn. Dus dan maar naar de persoon zelf en niet naar zijn omgeving.

[1] Met een knipoog naar collega Peter Heij, die een interview in de Stentor (september, 2006. *Nooit meer met buikpijn naar de gymles)* heeft uitgeroepen: “No more Annies”.

Eenheidsworst

Als wij kwaliteitscriteria van buitenaf gaan opleggen aan de leerlingen, zonder rekening te houden met verschillen tussen al die leerlingen, niet alleen in aanleg, maar juist ook in afkomst en milieu, dan kan al snel eenheidsworst ontstaan (en dat heeft Stegeman nooit zo bedoeld met zijn meervoudige beweeghandelingsbekwaamheid): iedere leerling moet aan dezelfde maat voldoen. En in deze neoliberale wereld is die eenduidige meetlat ook vaak de prestatieve norm voor de juiste wijze van leren bewegen. Het zorgt eerder voor competitie dan competentie. En deze competitieve instelling versterkt het doorgeslagen individualisme in onze samenleving. De niet zo lang geleden overleden filosoof en Denker des Vaderlands René Gude zegt daarover in een mooi essay 'Wij zijn doorgeschoten individualisten' (Trouw, 2014): Het huidige wereldbeeld wordt niet bestreden, maar verrijkt door enerzijds filosofie, religie, sport en kunst uit de individuele fitnesssfeer te halen en anderzijds de disbalans tussen sport en de andere zingevingsprogramma's terug te brengen. Het onderwijs krijgt daarbij weer eens een sleutelrol. Dat heeft namelijk allang de vintage-oplossingen voor eeuwige clubvormingsproblemen in huis. Leraren en schoolbestuurders hebben zich te bezinnen op de eisen die de arbeidswereld aan leerlingen stelt. En dat in een competitieve sfeer waarin veel scholieren alleen met Ritalin kunnen functioneren.

▼ *Sparren*

Identiteit en context

Waar denkers als Verhaeghe en Gude ons op wijzen, is dat we ons bewust moeten zijn van de gevolgen van de neoliberale samenleving op de ontwikkeling en vorming van onze leerlingen, op hun beweegidentiteit. Waar blijft de kwaliteit, het betekenisvol handelen, wanneer het beweeggedrag wordt gekwantificeerd, getoetst, getest en in 'rankings' wordt geplaatst? Wij creëren losers met ons onderwijs, als wij tegemoet blijven komen aan de mythe van de maakbare mens. We moeten niet denken dat we de beweegidentiteit van onze leerlingen eenzijdig kunnen ontwikkelen en ondersteunen door leerdoelen te formuleren die vooral naar zelfregulatie en zelfinzicht verwijzen, maar dat deze identiteit juist mede door de context wordt bepaald. Dit is de paradox van identiteitsontwikkeling die Verhaeghe laat zien: hoe meer we ons best doen om in die hoofden van de leerlingen te kruipen en daar inzicht te laten ontstaan en een completer zelfbeeld te laten ontwikkelen, des te verder komen deze leerlingen af te staan van succesvol handelen in betekenisvolle bewegingsonderwijsleersituaties. Daarom had ik ook moeite met het artikel *De verbinding tussen binnen en buiten. Over pedagogiek in de gymzaal* van mijn overigens zeer gewaardeerde collega-opleider Jeroen Steeman in het Topic over 'De docent als pedagoog' in het tweede nummer van dit magazine (2020). In mijn ogen moet je bij het arrangeren, faciliteren en ensceneren van een optimale leeromgeving juist niet de pedagogiek losmaken van de methodiek en didactiek. Ook de drie leerdomeinen van Biesta (2011) moeten niet naast elkaar of - erger nog - na elkaar als perspectieven op het onderwijsleerproces worden ingebracht. Net zo min als dit geldt voor het didactisch instrumentarium 'loopt 't, lukt 't, leeft 't'. Deze drie instrumenten staan ten dienste van het leren beter bewegen en in mijn ogen moet je leeft 't niet gebruiken om de beweegidentiteit te vormen. Dit effect is namelijk niet te meten. Het leerresultaat, zoals dat terugkomt in het beweegniveau wel.

Relationeel blijven

Blijf vooral relationeel denken en handelen, houd het in balans en wijk niet uit naar twee- of driedelingen. Al deze perspectieven en instrumenten zijn intens verweven met elkaar en kunnen niet worden losgezien of -gekoppeld van de betekenisvolle handeling. Want voor je het weet stel je het subject weer (te) centraal, koppel je beleving aan subjectivering en probeer je in de binnenwereld van het kind te komen om afstemming te

bereiken met de buitenwereld. Waarom opnieuw een kloof willen aanbrengen? Het kind staat nooit los van zijn omgeving, ook niet in zijn denken, voelen en willen, laat staan in zijn handelen. Volgens mij hebben we deze (te) sterke centraalstelling van het kind perspectief in het personalistische bewegingsonderwijsconcept van Gordijn achter ons gelaten, toen we ons in de relationele visie meer gingen richten op de activiteiten en eco-psychologische leerinzichten. Zoals we in het interview met Koekoek in dit nummer kunnen lezen: 'Wat leerlingen leren is geen objectief gegeven (noch een subjectief gegeven-HV). Het hangt af van welke uitdagingen (*affordances)* een leerling in een bepaalde situatie ziet en dus voor elke leerling net even anders. De situatie of context waarin het leren plaatsvindt is daarin medebepalend en anderen (leraar, medeleerlingen) maken daar deel van uit.'

Verhaeghe (2012) geeft aan dat de mens een biopsychosociale hutspot is. Natuurlijk, leren beter bewegen heeft niet alleen met aanleg en beleving te maken, maar juist ook met succesvol handelen in een sociale context. Als we tegemoet willen komen aan al die verschillende motieven, intenties, niveaus en gedragingen van onze leerlingen, dan zullen we die beweegidentiteit ook scherp en kritisch moeten analyseren. Zoals Van Doodewaard (2009, p. 40) al aangeeft:

In Nederland bestaan bijvoorbeeld nog altijd grote verschillen in sportparticipatie tussen autochtone en allochtone jongeren, waarin met name voor de allochtone meisjes bijzondere aandacht wordt gevraagd in het programma Meedoen Allochtone Jeugd door Sport (ministerie van VWS, 2006). Daarom is juist het bewegingsonderwijs voor diverse (allochtone) leerlingen een belangrijke plaats om zich te ontwikkelen in een pluriform bewegingsaanbod onder professionele begeleiding. Het bewegingsonderwijs heeft daarmee een unieke mogelijkheid in handen om bestaande sportconventies en discoursen over sport en bewegen en culturele verschillen te kunnen herkennen, beïnvloeden en doorbreken. Op basis van de gevonden resultaten kan de vraag gesteld worden of en hoe de praktijkkennis van deze docenten verspreid kan worden onder een grotere groep docenten bewegingsonderwijs.

Gezamenlijk leerproces

Mijn analyse – ik ben niet voor niets een Calo'er – start altijd bij een relationeel mens- en beweegbeeld. Ik wil mijn leerdoelen niet opleggen, maar aan de hand van het enscenеren van de beweegactiviteit uitleggen wat ik aan betekenisvolle beweeghandelingen verwacht van de leerling. Mijn focus is niet: hoe leer ik deze leerling de juiste beweegvaardigheid of beweegidentiteit aan? De intentie ligt bij het gezamenlijke leerproces. Mijn leerdoel is 'het op eigen niveau aangaan en oplossen van een specifieke beweeguitdaging' en daarbij wil ik geen ideaaltypische lichaamsbeweging of technisch juiste beweegvaardigheid opleggen noch voorschrijven, leerlingen moeten dit beweegprobleem zelf leren aangaan en oplossen. Als de beweeguitdaging in de situatie herkenbaar en betekenisvol is, ziet hij vervolgens in dat zijn gerichtheid op het leren beter zwaaien, springen of balanceren samen kan vallen met die van jou als docent. In die situatie ben jij als deskundig docent om de leerling te *faciliteren* zelf iets te leren. Professionaliteit van de docent ligt niet alleen in zijn pedagogische, methodische en didactische vakbekwaamheid en dit adequaat over te willen brengen aan de leerling, maar juist in dit faciliteren, in het laten gebeuren van de beleefde en doorleefde ervaring van het gezamenlijk handelen in een beweegsituatie. In de bewegingsonderwijsleersituatie zijn we vaak veel te druk bezig met het verbeteren van de beweegvaardigheid van de leerling of het ontwikkelen van zijn beweegidentiteit en ligt onze focus vooral daar op, terwijl we ons veel meer moeten richten op de context, op de *enscenering* waarin de beweeguitdaging van de activiteit ons tot gezamenlijk handelen brengt. Niet in jouw of mijn wereld willen trekken, maar in het perspectief van de derde wereld, de gedeelde wereld van het gezamenlijk tot bewegen laten komen. Daarin ligt de weg om een beweegidentiteit te ontwikkelen voor een duurzame en blijvende deelname aan de beweegcultuur. Volgens de ontwerpende methode van de Calo (Verveld, 2020, p. 60): 'de leerweg wordt niet uitsluitend directief gegeven en ligt niet eenduidig methodisch vast in eindspelvormen en ideaaltypische bewegingstechnieken. Het is een open en gezamenlijk leerproces waarin elke leerling op zijn of haar niveau de beweegprincipes in beweegthema's ontdekt, ontwikkelt, realiseert, waardeert en eigen maakt. Zodat zij nu en later beweegactiviteiten kunnen kiezen, organiseren en aanpassen om daarbinnen samen met anderen te kunnen deelnemen en te genieten.'

Van losers naar movers

Laten we relationeel denken, sparren met elkaar en heen en weer blijven denken. Laten we onze ogen en oren nog meer openen en gericht luisteren en kijken om de kinderen, jeugdigen en jongeren in het bewegingsonderwijs te leren zelf een draai aan hun leven te geven. Een leven dat toegang moet bieden tot uitdagende en doorleefde ervaringen, voor nu en later. De drijfveer voor mij als bewegingsonderwijzer is om niet alleen van bewegen te houden, maar vooral ook van die doelgroep die ik op dat moment voor mijn neus heb. Want het zijn geen losers, maar movers.

Literatuur

Biesta, G.J.J. (2011). Het beeld van de leraar: Over wijsheid en virtuositeit in onderwijs en onderwijzen. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders (VELON/ VELOV), 32(3),* pp. 4-11.

Gude, R. (2014). Dan maak je maar zin. In: *Trouw,* 30 maart 2014.

Koekoek, J. (2020). *Exploring task-related student peer interactions in physical education.* Utrecht.

Steeman, J. (2020). De verbinding tussen binnen en buiten. *Lichamelijke Opvoeding Magazine, 108,* nr. 2, pp. 20-23.

Van Doodewaard, C. (2009). *Praktijkkennis van docenten bewegingsonderwijs die lesgeven aan multiculturele klassen,* Masterthesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken, Universiteit Utrecht.

Verhaeghe, P. (2012). *Identiteit.* Uitgeverij De Bezige Bij, Amsterdam.

Verveld, H. (2020). Een meerduidige kijk op onderwijs en bewegen. In: Vermeer, A. (red.). *Actuele grondslagen van het bewegingsonderwijs. Het gedachtengoed van C.C.F. Gordijn nu.* (pp.59-75). 20/10 Uitgevers, Rotterdam.

VPRO Boeken (2012). Wim Brands in gesprek met Paul Verhaeghe over zijn boek *Identiteit.* Opgehaald van: *David Grossman en Paul Verhaeghe gemist? Start met kijken op NPO plus (npostart.nl)*

Contact

hd.verveld@windesheim.nl

Kernwoorden

beweegidentiteit, relatie, context

Foto's

Anita Riemersma